

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการใช้ผังมโนภาพในการพูดเล่าเรื่องของนักเรียนชาวเขาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประกอบด้วยการพูดเล่าเรื่อง 3 เรื่องคือ การเล่าประวัติ การเล่านิทาน และการเล่าข่าวเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันหรือประสบการณ์ที่ประทับใจ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสนอไว้ตามลำดับดังนี้

1. ผังมโนภาพ

- ความหมาย
- หลักการสำคัญ
- วิธีการเขียน
- ข้อเสนอแนะในการเขียน
- การใช้ผังมโนภาพในการเรียนการสอน
- ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานการสร้างผังมโนภาพ
- ประโยชน์ผังมโนภาพ
- ข้อดีของผังมโนภาพ
- การประเมินผลผังมโนภาพ

2. การเรียนรู้ภาษา

- ภาษากับความคิด
- แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สองภาษาของเด็ก
- การสอนภาษาไทยแก่นักเรียนที่พูดสองภาษา

3. การพูดเล่าเรื่อง

- ความหมายและความสำคัญการพูด
- ข้อเสนอแนะในการฝึกพูด
- ความหมายและประเภทการพูดเล่าเรื่อง
- หลักการเล่าเรื่อง
- จุดมุ่งหมายของการเล่าเรื่อง
- การวัดผลประเมินผลทักษะการพูด

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผังมโนภาพ

ความหมายผังมโนภาพ

ผัง ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 548) หมายถึง แบบที่เขียนย่อหรือขยายจากของต่าง ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับแผนที่ แผนผัง

มโนภาพ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 615) หมายถึง ความคิดเห็นเป็นภาพขึ้นในใจ

สิทธิ พินิจภูวดล, นิตยา กาญจนะวรรณ, สาสี ศรีเพ็ญ และสมพันธ์ เตชะพันธุ์ (2516, หน้า 163) กล่าวว่า มโนภาพ หมายถึง ภาพในใจซึ่งหมายถึงความรู้สึกนึกคิด

วิทย์ เทียงบุญธรรม (2536, หน้า 490) ให้ความหมาย มโนภาพคือ ภาพที่นึกวาดขึ้นในใจ ความคิดที่ประดิษฐ์ไปต่าง ๆ ความคิดเห็นเป็นภาพขึ้นในใจ

เมื่อนำเอาคำสองคำมารวมกัน ผังมโนภาพก็จะหมายถึง แผนผังหรือแผนที่ความคิดที่เห็นเป็นภาพขึ้นในใจ

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของผังมโนภาพ และผังความคิด ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับแผนที่ความคิดไว้ดังนี้

เสถียร ณ เชียงใหม่ (2541, หน้า 21) ได้ให้ความหมายของผังมโนภาพในความหมายของ Concept Map โดยสรุปว่า ผังมโนภาพ หมายถึง แผนผังแสดงความรู้สึกนึกคิดจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในใจที่แสดงอยู่ในรูปความสัมพันธ์โดยมีคำเชื่อมระหว่างมโนภาพต่าง ๆ เพื่อใช้แสดงความสัมพันธ์ของมโนภาพอย่างมีระบบ

จิรพรรณ จิตประสาท (2543, หน้า 6) ให้ความหมายของผังความคิดในความหมาย Mind Map โดยกล่าวว่า ผังความคิด หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยแสดงออกมาในลักษณะการเขียนเชื่อม ต่อโยงของคำ ภาพ สัญลักษณ์และสี

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2544, หน้า 79) มีความเห็นว่า แผนที่ความคิด (Mind Map) เป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของสมองซีกซ้ายและซีกขวา สมองซีกซ้ายจะทำหน้าที่ในการวิเคราะห์ คำ ภาษา สัญลักษณ์ ระบบ ลำดับ ความเป็นเหตุเป็นผล ตรรกวิทยา สมองซีกขวาจะทำหน้าที่ในการสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ความงาม ศิลปะ

ชาตรี ตำราญ (2542, หน้า 43) กล่าวว่า Mind Map เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ คิดพร้อม ๆ กับลากสายเส้น ซึ่งเรียกว่า ลากเส้นเล่น ๆ แต่เห็นความคิด โดยจะทำให้เด็กพัฒนาการทำงานของสมองด้านซ้ายและด้านขวา ซึ่งสมองด้านซ้ายจะทำหน้าที่ในการวิเคราะห์คำ สัญลักษณ์ ตรรกวิทยา สมองด้านขวากจะทำหน้าที่ในการสังเคราะห์ รูปแบบ สีสัน

หากพิจารณาความหมายของผังมโนภาพข้างต้นประกอบกับการพิจารณา เมื่อเทียบกับพจนานุกรมแล้วจะพบว่ามีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า แผนที่ความคิด และผังความคิด หรือ Mind Map

ดังนั้นในงานวิจัยครั้งนี้ขอใช้คำว่า “ผังมโนภาพ” ในความหมายของ Mind Map ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ โดยเน้นการใช้สมอง 2 ซีก ดังนี้

1. Mind Map เน้นการใช้ภาพ สัญลักษณ์ แทนคำสำคัญให้มากที่สุด
2. Mind Map เน้นการใช้สีและการตกแต่งให้น่าสนใจ เพื่อความสนุกสนาน และช่วยความจำ ความหมายบางของเส้นที่ระบายสีจากสาขาที่แตกออกจากจุดศูนย์กลาง มีความหมายแสดงลำดับขั้นและความสัมพันธ์
3. Mind Map ในด้านโครงสร้าง เส้นที่แผ่จากจุดศูนย์กลางมีลักษณะเปิดกว้าง สามารถต่อเติมกิ่งก้านสาขาได้รอบทิศตามความคิดที่หลั่งไหลออกมาได้ง่าย

หลักการสำคัญของผังมโนภาพ (Mind Map)

Tony Buzan (อ้างใน สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2544, หน้า 81) ได้สรุปหลักการและวิธีการเขียนผังมโนภาพ ดังเสนอไว้ตามลำดับดังนี้

1. เริ่มด้วยภาพสีตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ภาพเดียวมีค่ากว่าคำพันคำ และยังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และเพิ่มความจำมากขึ้นด้วย
2. ใช้ภาพให้มากที่สุด ใน Mind Map ตรงไหนใช้ภาพได้ให้ใช้ก่อนคำสำคัญ ๆ (Key Word) หรือรหัส เป็นการช่วยการทำงานของสมอง คึงดูคล้ายตาและช่วยจำ
3. ควรเขียนคำสำคัญบรรจงตัวใหญ่ ๆ เพื่อความชัดเจน สะดุดตา อ่านง่าย ช่วยให้เราประหยัดเวลาเมื่อย้อนมาอ่านอีกครั้ง
4. เขียนคำสำคัญเหนือเส้นแต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ เพื่อให้ Mind Map มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ
5. คำสำคัญ ควรจะมีลักษณะเป็น “หน่วย” โดยคำสำคัญ 1 คำต่อ 1 เส้น คำละเส้น เพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงกับคำอื่น ๆ ได้อย่างอิสระเปิดทางให้ Mind Map คล่องตัวและยืดหยุ่นมากขึ้น
6. ระบายสีให้ทั่ว Mind Map เพราะสีช่วยยกระดับความจำ เพลินตา กระตุ้นสมองซีกขวา
7. เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ควรปล่อยให้ห้วงคิดมีอิสระมากที่สุด เท่าที่จะเป็นไปได้ อย่ามัวคิดว่า จะเขียนลงตรงไหนดี หรือว่าจะใส่หรือไม่ใส่อะไรลงไปเพราะล้วนแต่จะทำให้งานล่าช้า

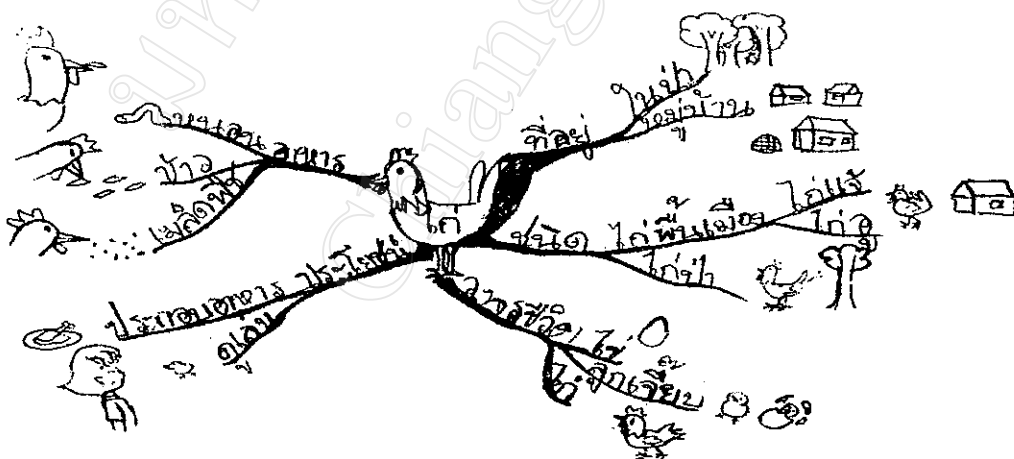
วิธีการเขียนผังมโนภาพ (Mind Map)

1. หากกระดาษเปล่าที่ไม่มีเส้นขนาด A4 แล้ววางกระดาษตามแนวนอน
2. เริ่มวาดภาพศูนย์กลางหรือเขียนคำเป็นหัวข้อใหญ่ใจความของเรื่องตรงกลางหน้า

กระดาษ

3. คิดหัวข้อสำคัญของเรื่องแตกออกจากภาพศูนย์กลางให้เขียนด้วยตัวหนา เขียนบนเส้นที่ยาวเท่าตัวหนังสือ
4. เติมกิ่งก้านสาขาของหัวข้อสำคัญด้วยจินตนาการ
5. เริ่มแตกแขนงมายังระดับความคิดที่สอง คำหรือภาพจะแตกแขนงมาจากสาขาใหญ่ ซึ่งเส้นต้องต่อกันและบางลงไป คำเขียนตัวเล็กลงได้
6. แตกแขนงข้อมูลไปยังระดับที่สาม และสี่ตามความคิดที่ไหลออกมา โดยใช้รูปให้มากที่สุด
7. เพิ่มความลึกเข้าไปใน Mind Map เพื่อความโดดเด่นของเรื่องสำคัญโดยตีกรอบใส่กล่องรอบ ๆ คำ ภาพ

วิธีการทำ Mind Map ข้างต้นช่วยให้มีทางเลือกที่น่าสนใจ โดยช่วยในการจัดรูปความคิด เนื้อหาสาระให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจำ ดังตัวอย่างที่เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้เขียนผังมโนภาพเรื่องไก่ ไว้ดังนี้

แผนภาพ 1 การเขียนผังมโนภาพเรื่องไก่ (อ้างใน สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, 2544, หน้า 85)

ข้อเสนอแนะในการเขียนผังมโนภาพ (Mind Map)

การเขียนผังมโนภาพนั้นนอกจากรู้หลักในการเขียนและวิธีการเขียนแล้ว ผู้เขียนควรรู้รายละเอียดปลีกย่อยที่ควรระลึกไว้เสมอในการเขียนผังมโนภาพให้น่าสนใจ ดังที่สุวิทย์ มูลคำ และอรรถัย มูลคำ (2544, หน้า 86-87) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการเขียนผังมโนภาพไว้ดังนี้

1. การสร้างภาพศูนย์กลาง การทำภาพให้น่าสนใจดังนี้

- 1.1 ภาพควรมีสี่ไม่น้อยกว่า 3 สี
- 1.2 ขนาดภาพไม่ใหญ่จนเกินไป ขนาดพอเหมาะประมาณ 2 ตารางนิ้ว
- 1.3 ภาพไม่จำเป็นต้องมีภาพเดียว อาจมีหลาย ๆ ภาพหรือหลาย ๆ สิ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น
- 1.4 ถ้าเป็นภาพที่มีลักษณะเคลื่อนไหวจะดี
- 1.5 ไม่ควรใส่กรอบภาพศูนย์กลาง เพราะกรอบอาจจะเป็นสิ่งสะกิดกั้นการไหล

ของความคิด

2. การหาคำสำคัญ (Key Word) คำสำคัญควรมีลักษณะดังนี้

- 2.1 ควรเป็นคำเดียว วลีหรือข้อความสั้น ๆ
- 2.2 ควรเป็นคำที่สื่อความหมายได้ดี แสดงถึงจุดเน้น กระตุ้นความสนใจ

ง่ายแก่การจำ

3. การหาความคิดรองหรือการแตกกิ่ง ควรทำดังนี้

3.1 เป็นคำสำคัญที่รองลงไป หรือเป็นส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องกับคำสำคัญ/คำถูกใจเพื่อเป็นการลงรายละเอียด

- 3.2 ควรเขียนบนเส้นที่ต่อออกไป แต่ละเส้นจะเรียวยาวไปเรื่อย ๆ
- 3.3 ถ้าต้องการเน้นอาจทำให้เด่นเช่น การล้อมกรอบ ใส่กล่อง หรือขีดเส้นใต้

เป็นต้น

- 3.4 คำภาพ เส้น บนสาขาเดียวกันควรใช้สีเดียวกัน
- 3.5 การแตกกิ่ง ไม่ควรให้เอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ควรแตกกิ่งเพื่อให้ได้ภาพ Mind

Map ที่สมดุล

- 3.6 การแตกกิ่งควรแตกทิศเฉียงมากกว่าแตก บน – ล่าง

การใช้ผังมโนภาพในการเรียนการสอน

แวนด้า นอร์ธ และโทนี บูซาน (1991/2541, หน้า 43-48) ได้เสนอแนะขั้นตอนการใช้ผังมโนภาพ (Mind Map) ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้

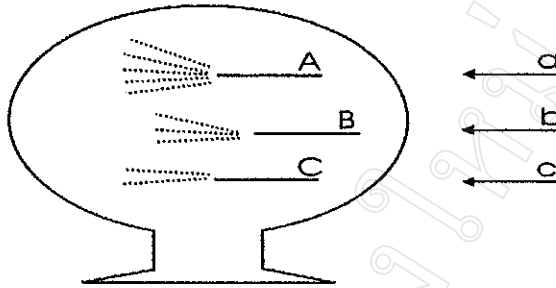
1. กำหนดคำถามให้คิดเช่น เมื่อผู้สอนพูดถึงน้ำ ผู้เรียนคิดถึงอะไร
2. ระดมสมอง เพื่อหาสิ่งที่ผู้เรียนคิด จะเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ออกมาใช้ให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด คือปล่อยให้ความคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ไหลออกมาจากสมอง
3. เขียนความคิดรวบยอดหลักไว้ตรงกลางของกระดาษตัวบรรจงใหญ่ ความคิดที่สำคัญน้อยลงไปอยู่บริเวณริมขอบ คือ แดกสาขาออกไปเขียนคำบนเส้นที่ยาวเท่าตัวหนังสือ โดยเขียนเหนือเส้น
4. ลากเส้นเชื่อมโยงในแต่ละความคิด เส้นสาขาหลักหนาเรียวไม่แข็งทื่อ เส้นแต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ
5. ใช้สีที่ช่วยจดจำ เพื่ลดทอน กระตุ้นสมองซีกขวา
6. ใช้เครื่องหมาย รูปภาพ ลูกศร ช่วยให้เห็นว่าแนวคิดต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงอย่างไร และทำให้เกิดความโดดเด่น

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานการสร้างผังมโนภาพ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของ ออซูเบล

ผังมโนภาพถูกสร้างขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Theory of Meaningful Learning) (Ausubel, อ้างใน บงกช เสร็ดตระกูล, 2540, หน้า 8) โดยอธิบายว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ของความรู้เดิม (มโนภาพเดิม) ที่มีอยู่แล้วกับความรู้ใหม่ ๆ (มโนภาพใหม่) เพื่อสร้างเป็นความสัมพันธ์ชุดใหม่ มโนภาพเดิมนี้จะอยู่ในโครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structure) ในลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างมโนภาพต่าง ๆ และถูกจัดไว้อย่างเป็นระบบ จากมโนภาพที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุม ไปยังมโนภาพที่มีความหมายแคบลง เรียกมโนภาพที่ถูกจัดอยู่ในลักษณะนี้ว่า Subsuming Concepts หรือ Subsumers ขณะเกิดการเรียนรู้มโนภาพใหม่ถูกนำเข้าไปถึงสัมพันธ์กับ Subsumers ที่มีอยู่ในโครงสร้างทางความคิดโดยกระบวนการที่เรียกว่ากระบวนการดูดซึม (Subsumption) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพใหม่กับ Subsumers ทำให้เกิดการขยายขอบข่ายของ Subsumers ที่มีอยู่เดิม เป็นผลให้ได้โครงสร้างทางความคิดที่สมบูรณ์กว้างขวาง และครอบคลุมยิ่งขึ้น หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าโครงสร้างทางความคิดสามารถขยายขอบข่าย

ออกไปอย่างกว้างขวางเมื่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ดังแผนภาพที่ สุนีย์ สอนตระกูล (อ้างใน บงกช เสรีตระกูล, 2540, หน้า 8) แสดงไว้ดังนี้

แผนภาพ 2 กระบวนการดูดซึมความรู้ใหม่ให้เข้าไปสัมพันธ์กับความรู้เดิม

แผนภาพ 2 แสดงการเรียนรู้ที่มีความหมาย เมื่อ a, b และ c เป็นความรู้ใหม่ จะเชื่อมโยงกับความรู้เดิมในโครงสร้างทางความคิด A, B และ C ทำให้เกิดการขยายขอบข่ายของความรู้ให้กว้างขวางและครอบคลุมยิ่งขึ้น

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Theory Intellectual Development)

Piaget (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 หน้า 121) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้นดังนี้

2.1 ระยะใช้ประสาทสัมผัส (Sensory-motor Stage) เป็นการพัฒนาของเด็ก (แรกเกิด-อายุ 2 ปี) วัยนี้เด็กจะเริ่มพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตา หู มือ เท้า ตลอดจนมีการพัฒนาการใช้วัตถุต่าง ๆ

2.2 ระยะควบคุมอวัยวะต่าง ๆ (Preoperational Stage) (อายุ 2-7 ปี) วัยนี้มีการพัฒนาของสมองที่ใช้ควบคุมการพัฒนาลักษณะนิสัย และการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ

2.3 ระยะที่คิดอย่างเป็นรูปธรรม (Concrete-operational Stage) (อายุ 7-11 ปี) เด็กช่วงนี้จะมีการพัฒนาการทางสมองมากขึ้น เรียนรู้ จำแนกสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมได้

2.4 ระยะที่คิดอย่างเป็นนามธรรม (Formal-operational Stage) (อายุ 12-15 ปี) เด็กในช่วงนี้สามารถคิดอย่างเป็นเหตุผล และสิ่งที่ซับซ้อนอย่างเป็นนามธรรมได้

3. การจัดทักษะการคิดด้านพุทธิพิสัยของบลูม

Bloom (อ้างใน สมศักดิ์ สินธุระเวช, ม.ป.ป., หน้า 63-71) ได้จัดทักษะด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็น 6 ระดับจากทักษะการคิดระดับต่ำสุดถึงการคิดระดับสูงสุดสรุปได้ดังนี้

1. ความจำข้อมูล ความจำ (memory) คือความสามารถที่จะระลึกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว การเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้นเว้นแต่ข้อมูลข่าวสารจะถูกเก็บไว้ในหน่วยความจำระยะยาวทางสมองซีกขวา เมื่อความจำถูกเก็บเซลล์ประสาทต่าง ๆ จะทำงานโดยผ่านเครือข่ายของเซลล์ประสาท การสอนที่จะช่วยฝึกให้ผู้เรียนได้แนวทางการซึมซับข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และง่ายดาย อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนในการศึกษาข้อมูล ความรู้และความคิดรวบยอดต่าง ๆ ซึ่งมีเทคนิคคือ จัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อง่ายแก่การจำ จัดลำดับให้ง่ายแก่การจำ เชื่อมโยงข้อมูลโดยใช้เสียงเป็นหลัก เชื่อมโยงข้อมูลกับภาพหรือสิ่งที่เห็น เชื่อมโยงข้อมูลกับเรื่องราวหรือสิ่งที่คล้ายกับสิ่งที่เคยรู้มา เชื่อมโยงข้อมูลกับสิ่งเกินความจริงและมีการทบทวนบ่อย ๆ

2. ความเข้าใจข้อมูล (Comprehension) ความเข้าใจอยู่ในระดับการคิดขั้นที่สองของบลูม ในขั้นนี้จะต้องเริ่มจากการระลึกสิ่งที่จำ แล้วนำไปใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ หรือมีความหมายมากขึ้นจนสามารถสรุป ทำนายแยกแยะสิ่งต่าง ๆ หรือขยายหลักวิชาจากความคิดรวบยอดซึ่งการพัฒนาขั้นนี้การใช้แผนที่รูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้เห็นภาพรวมชัดเจนและสามารถเก็บไว้ในหน่วยความจำได้ง่าย

3. การนำไปใช้ (Application) การประยุกต์ใช้ข้อมูลเป็นกระบวนการแก้ปัญหา เกี่ยวข้องกับการนำกฎ หลักการทฤษฎีไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ การสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ข้อมูลทำได้โดย การมองเห็นภาพงานที่ได้รับมอบหมาย มีการหาหรือเกี่ยวกับปัญหา ทำความเข้าใจสิ่งที่สำคัญของปัญหา แยกย่อยปัญหาและทำปัญหาให้ง่ายลง โดยแก้ปัญหาที่ง่ายก่อน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis) คือ แยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วน ๆ เพื่อให้มองเห็นโครงสร้างและความสัมพันธ์แต่ละส่วน การวิเคราะห์จะช่วยแยกแยะในความเหมือนและความแตกต่าง เช่น การวิเคราะห์โครงสร้างการออกแบบ วิเคราะห์ข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อสรุป วิเคราะห์การระบุเหตุผล และการวิเคราะห์ความเป็นเหตุเป็นผล

5. การสังเคราะห์ คิดสร้างข้อมูล (Synthesis) คิดหาความสัมพันธ์ต่าง ๆ แล้วทำความเข้าใจในรูปแบบใหม่ ซึ่งก็คือการคิดสร้างสรรค์ ผู้คิดจะต้องคิดคล่องและสามารถขยายความคิดได้ คิดยืดหยุ่นและสามารถขยายแนวคิดที่แตกต่างได้ คิดริเริ่มโดยหารูปแบบเฉพาะ และมีความสามารถในการปรับแต่งขยายความคิดได้

6. การประเมินและการวิจารณ์ข้อมูล (Evaluation) ประเมินสิ่งต่าง ๆ โดยดูจาก ความเกี่ยวข้องกัน (Relevance) ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ความคงที่สม่ำเสมอ (Consistency) ความเป็นจริง (Truth) ความแม่นยำ (Accuracy) ของข้อมูล

จากทฤษฎีการเรียนรู้ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าหลักสำคัญของการเรียนรู้ที่มีความหมาย คือการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพใหม่กับมโนภาพเดิมที่มีอยู่ในโครงสร้างทางความคิด ในลักษณะที่มีหลักเกณฑ์ เป็นระบบ หมวดหมู่ เพื่อให้ง่ายต่อการจดจำและนำออกมาใช้เมื่อ ต้องการ ซึ่งจะทำให้ความรู้ที่คงอยู่ในโครงสร้างทางความคิดได้เป็นอย่างดี ซึ่งหลักการนี้ก็ สัมพันธ์กับการสร้างผังมโนภาพในการพูดซึ่งโครงสร้างความรู้เดิมที่นักเรียนมีก็คือ การรับสาร จากการฟังและการอ่านโครงสร้างทางสมองนำมาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่สัมพันธ์กันเพื่อให้ง่าย ต่อการจำและนำไปใช้ เชื่อมโยงสู่การพูดเล่าเรื่องให้บุคคลอื่นเข้าใจได้อย่างเป็นลำดับ และมีความสัมพันธ์กัน

ประโยชน์ของผังมโนภาพ

ลักษณะเด่นของผังมโนภาพนั้นไม่ว่าจะเป็นจุดที่ดึงดูดให้น่าสนใจ ช่วยให้ง่าย ง่าย ทำให้ลำดับความคิดสั้นไหลได้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ประโยชน์ใน การนำไปแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของคนเราได้ ดัง Tony Buzan (1997b, p. 96) เสนอไว้สรุปได้ดังนี้

1. การเรียนการศึกษาและการเตรียมสอบ สามารถใช้ผังความคิดแผ่นเดียว สรุปสาระสำคัญที่เรียน ทำให้จำง่ายไม่เครียด การเรียนสนุกสนาน
2. Mind Map ช่วยให้เกิดได้หลากหลาย สร้างสรรค์ มีชีวิตชีวาจากเริ่มคิดไปจนถึงหยุดคิด
3. การพูดในที่สาธารณะ Mind Map จะทำให้เกิดความมั่นใจ ไม่หลงลืมประเด็นสำคัญ
4. Mind Map ช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาประเมินทางเลือก
5. Mind Map ช่วยให้เกิดความสนใจสร้างสมาธิ การสั้นไหล ความสนุกสนาน ความรวดเร็ว สีสัน ภาพ
6. Mind Map ช่วยในการจำและฟื้นความจำ เพราะสีสันและคำสำคัญ ภาพ มีการป้อน ข้อมูลโยงกันตามขอบเขตเข้าสู่สมอง ทำให้สามารถจำและเรียกความจำได้ดีที่สุด
7. Mind Map ช่วยในการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังและยังช่วยบริหารเวลาของเรื่อง ต่าง ๆ ที่ต้องทำ

ข้อดีของผังมโนภาพ

ข้อดีของผังมโนภาพ (Mind Map) นอกจากจะทำให้มองเห็นภาพรวมกว้าง ๆ แล้วยังเป็นวิธีการที่สะดวก และมีประโยชน์อย่างยิ่งในการเตรียมการวางแผนเป็นอย่างดี (Anderson, 1993) เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับวิธีการจดบันทึกแบบเส้นตรงแล้ว Mind Map ยังมีข้อดีอีกหลายประการดังที่ โทนี บูซาน (1974/2542, หน้า 96) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. ศูนย์กลางความคิดหลักจะถูกกำหนดขึ้นอย่างเด่นชัดกว่าเดิม
2. ความสัมพันธ์ที่สำคัญของแต่ละความคิดเชื่อมโยงให้เห็นอย่างชัดเจน โดยความคิดที่สำคัญกว่าอยู่ใกล้จุดศูนย์กลางมากกว่า ความคิดที่สำคัญน้อยลงไปจะอยู่บริเวณริมขอบ
3. การเชื่อมโยงระหว่างคำสำคัญจะเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะตำแหน่งที่ใกล้กันและการเชื่อมต่อกัน
4. ผลจาก 3 ประการดังกล่าวข้างต้น ทำให้การฟื้นความจำและการทบทวนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากขึ้น
5. ธรรมชาติของโครงสร้างดังกล่าว ช่วยให้การเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ๆ ทำได้ง่ายขึ้น โดยข้อมูลไม่กระจัดกระจาย หรือต้องอัดใส่เข้าไป
6. Mind Map แต่ละแผ่นจะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ช่วยให้การฟื้นความจำง่ายขึ้น
7. การจดบันทึกข้อมูลในเชิงสร้างสรรค์มาก ๆ เช่น การเตรียมเขียนบทความ Mind Map ซึ่งมีลักษณะปลายเปิดอยู่แล้ว ช่วยทำให้สมองพร้อมที่จะเกาะเกี่ยวคำ หรือความคิดใหม่ได้ทันที

การประเมินผลผังมโนภาพ

จิรพรรณ จิตประสาธ (2543, หน้า 242-243) ได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน โดยพิจารณาจากชิ้นงานของนักเรียนในด้านเนื้อหา การจัดระบบ การใช้สี การเชื่อมโยงความคิด ความมีระเบียบและความคิดสร้างสรรค์ มีรายละเอียดดังนี้

1. ความถูกต้องในเนื้อหา

ระดับคุณภาพ 2	แสดงออกให้เห็นถึงความเข้าใจที่สมบูรณ์ครบถ้วน ถูกต้อง
แม่นยำ ในหลักการ ความคิดรวบยอด ข้อเท็จจริงของเนื้อหา
ระดับคุณภาพ 1	แสดงออกให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในหลักการ ความคิดรวบยอด
ข้อเท็จจริงของเนื้อหา
ระดับคุณภาพ 0	แสดงออกให้เห็นถึงความไม่เข้าใจในหลักการ ความคิดรวบยอด
ข้อเท็จจริงของเนื้อหา

2. การจัดระบบในการนำเสนอ

ระดับคุณภาพ 2 เขียนความคิดรวบยอดหลักไว้ตรงกลาง แล้วแตกสาขาออกมาเป็นความคิดรวบยอดย่อยได้ครบถ้วน และใช้คำเชื่อมระหว่างความคิดรวบยอดได้ถูกต้อง

ระดับคุณภาพ 1 เขียนความคิดรวบยอดหลักไว้ตรงกลาง แต่แตกสาขาออกมาเป็นความคิดรวบยอดย่อยได้ไม่ครบถ้วน และใช้คำเชื่อมระหว่างความคิดรวบยอดได้ถูกต้องไม่ครบถ้วน

ระดับคุณภาพ 0 ไม่สามารถเขียนผังความคิดได้

3. การใช้สีแสดงการวิเคราะห์และเชื่อมโยงความคิด

ระดับคุณภาพ 2 ใช้สีแสดงการวิเคราะห์และเชื่อมโยงความคิดของตนเองได้โดยใช้สีตกร่าง ตั้งแต่ 3 สีขึ้นไปได้

ระดับคุณภาพ 1 ใช้สีแสดงการวิเคราะห์และเชื่อมโยงความคิดของตนเองได้น้อย และใช้สีตกร่าง 2 สี

ระดับคุณภาพ 0 ใช้สีไม่แสดงการวิเคราะห์ และเชื่อมโยงความคิดของตนเองและใช้สีตกร่าง 1 สี

4. ความมีระเบียบในการทำงาน

ระดับคุณภาพ 2 เป็นระเบียบและไม่มีรอยลบขีดฆ่า

ระดับคุณภาพ 1 เป็นระเบียบแต่มีรอยลบขีดฆ่า

ระดับคุณภาพ 0 ไม่เป็นระเบียบและมีรอยลบขีดฆ่า

5. ความคิดสร้างสรรค์

ระดับคุณภาพ 2 มีรูปแบบแปลกใหม่ ไม่ซ้ำใคร ให้รายละเอียดเชื่อมโยงความคิดจากเนื้อหาได้ครบถ้วนถูกต้อง

ระดับคุณภาพ 1 มีรูปแบบแปลกใหม่ แต่ให้รายละเอียดและเชื่อมโยงความคิดจากเนื้อหาไม่ครบถ้วน

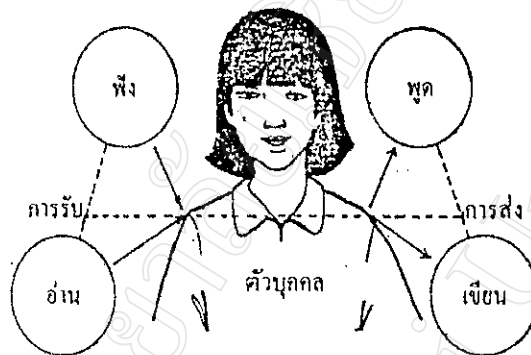
ระดับคุณภาพ 0 ไม่มีรูปแบบแปลกใหม่และไม่มีความละเอียดเชื่อมโยงความคิดจากเนื้อหา

การประเมินผลผังโนภาพข้างต้นสรุปได้ว่าหลักในการพิจารณาต้องดูเนื้อหา ความสัมพันธ์ และรูปแบบการนำเสนอ นอกจากนี้ยังใช้เกณฑ์ในการประเมินผลอื่นโดยอาจจะให้คะแนนเพิ่มในแต่ละจุดได้ตามความเหมาะสม

การเรียนรู้ภาษา

ภาษากับความคิด

ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์เป็นสื่อทางความนึกคิดให้สามารถเข้าใจกันได้
ในชีวิตประจำวันของคนเรา จะต้องใช้ภาษาในการรับความคิดความรู้สึกของผู้อื่นโดยวิธีอ่านและ
ฟัง อีกทั้งยังต้องใช้ภาษาเพื่อการส่ง หรือถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนไปยังบุคคลอื่นโดยวิธีพูด
และเขียน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการสื่อสารทางภาษาของมนุษย์จะมีลักษณะเป็นดังนี้ (สนิธ ตั้งทวี,
2529, ไม่มีเลขหน้า)

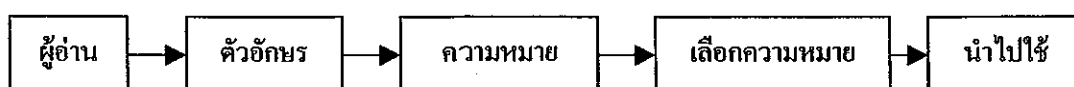

แผนภาพที่ 3 ลักษณะการสื่อสารของมนุษย์

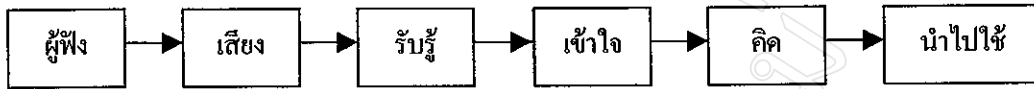
จากภาพข้างบนนี้ แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารของมนุษย์จะเป็นไปได้ด้วยดีเพียงไร
นั้นย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการรับ และกระบวนการส่งทางภาษา ซึ่งในที่นี้จะขออธิบายความหมาย
ในองค์ประกอบของการสื่อสาร เพื่อเป็นพื้นฐานของการใช้ภาษาอันได้แก่ ทักษะทั้ง 4 คือ การพูด
การฟัง การเขียน และการอ่านโดยสังเขป ดังนี้

การรับสาร (Receptive Skills)

1. การอ่าน หมายถึง การแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นถ้อยคำหรือความคิด
แล้วนำความคิดนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ตัวอักษรเป็นเพียงเครื่องหมายแทนคำพูด และคำพูดก็
เป็นเพียงเสียงที่ใช้แทนของจริงอีกทอดหนึ่ง เพราะฉะนั้นหัวใจของการอ่านจึงอยู่ที่การเข้าใจ
ความหมายของคำที่ปรากฏอยู่ในข้อความนั้น

2. การฟัง หมายถึง การได้ยินเสียงและเข้าใจเรื่องราวได้ตรงตามจุดประสงค์ของผู้พูด และสามารถที่จะใช้วิจารณ์ วิจารณ์หาประโยชน์จากเรื่องที่ได้ฟังนั้นด้วย

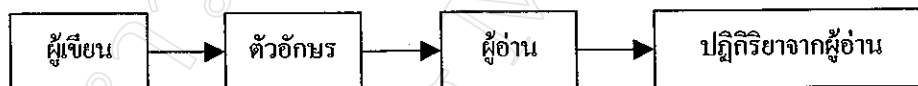

การส่งสาร (Expressive Skills)

3. การพูด หมายถึง การสื่อความหมายของมนุษย์โดยใช้เสียง และกิริยาท่าทางเป็นเครื่องถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความรู้สึกจากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง

4. การเขียน หมายถึง การแสดงความรู้ ความคิด และความรู้สึกที่มีอยู่ในใจออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ โดยวิธีใช้สัญลักษณ์ที่เรียกว่าตัวอักษร เพื่อให้ผู้อ่าน ได้เข้าใจในเจตนาของผู้เขียน ผู้อ่านจะสามารถรับรู้ความในใจของผู้เขียนได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เขียนมีทักษะในการใช้ภาษาเขียนได้ดีเพียงไร

ดังกล่าวนี้อาจทั้งหมดนี้ พอที่จะช่วยให้เกิดมโนภาพเกี่ยวกับการใช้ภาษาของมนุษย์อย่างกว้าง ๆ ว่ามีขั้นตอนการสื่อสารอย่างไร จะเห็นว่าการพูดเป็นการส่งสารที่ต้องอาศัยตัวบุคคลซึ่งก็คือโครงสร้างกระบวนการคิดในสมองเป็นตัวเชื่อมโยง จึงทำให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ใช้ ต้องรู้จักใช้ภาษาอย่างมีระบบ มีระเบียบ และใช้ได้อย่างถูกต้องคล่องแคล่ว สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้เรียนรู้ และได้รับการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สองภาษาของเด็ก

ผู้รู้ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สองภาษาของเด็กไว้หลายแนวดังนี้ (อ้างใน สุจริต เพียรชอบ, 2531, หน้า 112)

1. การใช้ภาษาสองภาษาในวัยเด็กได้อย่างคล่องแคล่วมีผลต่อการพัฒนาการทางสมองในวัยเด็ก เด็กที่ใช้สองภาษาจะมีความสามารถเหนือกว่าที่ใช้ภาษาเดียว แต่เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น เด็กที่ใช้สองภาษาจะมีความสามารถด้อยกว่าเด็กที่ใช้ภาษาเดียว
2. การใช้สองภาษาจะไม่มีผลเกี่ยวข้องกับคำที่เรียนในระยะต่อมา คือจะทำให้เกิดความสับสนและไม่แน่ใจ
3. การเรียนสองภาษาในวัยเด็กจะก่อให้เกิดปัญหาอันสลับซับซ้อนให้แก่เด็ก เด็กจะประสบปัญหาทางด้านสังคมและอารมณ์ เด็กที่เรียนภาษาใดภาษาหนึ่งภาษามาก่อนเข้าโรงเรียนเมื่อมาอยู่ในโรงเรียนแล้วจะต้องเรียนภาษาที่สอง หรือแม้แต่ในกรณีที่ต้องเรียนรู้สองภาษามาตั้งแต่เริ่มต้น ถ้าเด็กเรียนรู้ภาษาที่หนึ่งมาจากทางบ้านซึ่งภาษานั้นไม่ได้ใช้อยู่ในสิ่งแวดล้อม เด็กจะรู้สึกว้าวุ่น โดดเดี่ยว ได้รับการเหยียดหยัน เพื่อนบ้านมีอคติต่อตน ซึ่งจะมีผลให้เกิดปมด้อย และมีความเครียดในการเข้าสังคม ความรู้สึกเหล่านี้จะติดอยู่กับตัวเด็กและซับซ้อนขึ้น และจะไม่มีผลต่อการเรียนรู้ภาษาเท่านั้น แต่จะมีผลต่อการเรียนรู้ด้านอื่นด้วย
4. การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ใช้สองภาษาจะไม่ทำให้การเรียนรู้ภาษาในระยะต้น ๆ ช้าไป แต่จะทำให้การเรียนรู้ในระยะหลังด้อยลงไป
5. เด็กที่ใช้สองภาษาจะมีปัญหาในการปรับตัวมากกว่าเด็กที่พูดภาษาเดียว ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะมีวัฒนธรรมสองแบบและมีปัญหาทางด้านอารมณ์ และจรรยาบรรณที่อันเกิดจากการปรับตัวเมื่อเวลาเปลี่ยนจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง

การสอนภาษาไทยแก่นักเรียนที่พูดสองภาษา

การที่นักเรียนใช้ภาษาถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวันนั้นจัดว่าเป็นสิ่งแวดล้อมทางภาษาที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนการสอนภาษาไทย เป็นอย่างมากจึงได้มีการศึกษาหลายท่านได้เสนอแนะแนวทางการสอนภาษาไทยแก่นักเรียนที่พูดสองภาษาไว้ดังนี้

ยุพิน พิพิธกุล (อ้างใน กรมวิชาการ, 2530, หน้า 11) กล่าวว่าเด็กที่มีภาษาถิ่นเป็นภาษาของตนเองนั้น ย่อมจะเรียนภาษาไทยกลางได้ยากเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นการสอนจึงต้องพิจารณาตามลำดับดังนี้

1. สอนสิ่งที่จะสอนด้วยคำพูดก่อนการสอนเขียน ใช้สิ่งใกล้ตัวในชีวิตประจำวันให้เด็กคุ้นเคยก่อน
2. ใช้การเปรียบเทียบระหว่างภาษาถิ่นกับภาษาไทยกลาง การสอนโดยวิธีเปรียบเทียบจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจและเห็นข้อแตกต่างอย่างชัดเจน การสอนให้นักเรียนพูดได้คล่องปากก่อนช่วยให้เขียนผิคน้อยลง เพราะเวลาบุคคลเขียนย่อมออกเสียงอยู่ในใจ และจะสะกดคำหรือเรียงประโยคไปตามที่คาดคิดไว้ในเวลาพูด
3. การฝึกโครงสร้างภาษาไม่ใช่เรื่องของการแก้ปัญหาแต่เป็นเรื่องของการสร้างสมและการกระทำจนกระทั่งเกิดเป็นนิสัย เพราะฉะนั้นจะต้องมีการฝึกอย่างหนักหน่วง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของระบบเสียง คำ หรือแบบสร้างของภาษา เมื่อฝึกจนคล่องแล้วก็ควรจะได้มีการสรุปเป็นการชี้ให้เห็นสิ่งที่นักเรียนกำลังฝึกอยู่

จำนวน คล่องการเขียน (อ้างใน กรมวิชาการ, 2530, หน้า 10) ได้เสนอแนวทางในการสอนเด็กที่พูดภาษาถิ่น โดยใช้วิธีการสอนตามหลักวิชาภาษาศาสตร์ ดังนี้

1. การสอนควรมุ่งฝึกให้เกิดทักษะในการฟังและพูดเป็นสำคัญ ผู้เรียนต้องสามารถรู้ระบบการเรียนรู้ของทั้งสองภาษาได้
2. ภาษาแต่ละภาษามีระบบเสียง ระบบคำและระบบไวยากรณ์ต่างกัน หนังสือที่ใช้เรียนควรมีเนื้อหาที่ได้มาจากการเปรียบเทียบภาษาที่เรียนกับภาษาของผู้เรียนเพื่อมิให้สิ้นเปลืองเวลาในการฝึกฝน
3. การสอนภาษาวิธีนี้ ครูสามารถใช้ภาษาของผู้เรียนเข้าช่วยในการอธิบายหรือทำความเข้าใจเรื่องเสียงและโครงสร้างของประโยคได้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเร็วขึ้น เวลาที่เหลือส่วนใหญ่จะได้ฝึกได้เต็มที่
4. การสอนภาษาวิธีนี้ ควรประวิงการสอนอ่านและเขียนไว้ ต่อเมื่อครูได้สอนและฝึกโครงสร้างต่าง ๆ ด้วยปากเปล่า จนกระทั่งใช้ภาษาได้ดีหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติแล้วจึงสอนทักษะการอ่านและเขียนต่อไป

นอกจากนี้ จำนวน คล่องการเขียน ยังได้เสนอแนะข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอีกว่าควรจัดทำหนังสืออ่านเฉพาะสำหรับนักเรียนที่พูดภาษาถิ่น โดยเลือกหรือกำหนดคำพื้นฐาน จัดลำดับความยากง่ายของคำให้ต่อเนื่องกันไป สำหรับครูผู้สอนนั้นจะต้องเข้าใจธรรมชาติของภาษาผู้เรียนด้วยเช่น เขมร ลัวะ เป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์เหมือนภาษาไทย คำว่า เลื่อ เลื่อ เลื่อ เด็กมักออกเสียงเป็นเชื่อ ทั้งหมด หม้า ม้า มักเข้าใจ กลับกันหรือออกเสียงเป็น มาจากปัญหาดังกล่าว ครูอาจสอนเทียบเสียงวรรณยุกต์โดยใช้วิธีสอนพูดให้ถูกต้องตามธรรมชาติของคำไทย

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาเกี่ยวกับการสอนภาษาไทยแก่เด็กที่พูดสองภาษานั้นสรุปได้ว่ายุทธศาสตร์ในการสอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางภาษา ความพร้อมของเด็กในท้องถิ่นนั้น เริ่มสอนจากง่ายไปหายาก มุ่งฝึกให้เด็กเกิดทักษะการพูด ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับการอ่านและเขียนซึ่งมีวิธีการสอนแบบรับภาษาสำหรับนักเรียนสองภาษา ดังนี้ (กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532, หน้า 13 – 19.)

ระยะที่ 1 ระยะงง (Confusing Stage) ใช้เวลาประมาณ 8 สัปดาห์

คือ ระยะแรกที่เด็กมาโรงเรียน เด็กไม่เข้าใจภาษาไทยที่ครูพูดเลย พฤติกรรมของเด็กจึงงงมาก สับสนวุ่นวาย ช่วยตัวเองไม่ได้ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองไม่ได้ต้องคอยดูครูหรือเพื่อน ๆ ตลอดเวลา ครูต้องช่วยแทบทุกอย่างด้วยการทำให้ดูและจับมือให้ทำประกอบการพูด

จุดประสงค์ ของการสอนภาษาไทยในขั้นนี้คือ ให้เด็กได้รับความเข้าใจภาษาไทยที่ครูพูดปรับตัวได้ ชอบเล่นกับเพื่อน ชอบโรงเรียน สนุกสนาน ถิ่นที่ประสบความสำเร็จในขั้นนี้แล้ว

ขั้นที่ 1 – 2 รับเสียงและความหมายจนเกิดมโนภาพในสมอง

ขั้นนี้เด็กจะรับรู้ข้อมูลทั้งทางเสียงและความหมายจนเกิดความเข้าใจและบันทึกมโนภาพไว้ในสมองซึ่งหูและตาทั้งสองข้างจะรับข้อมูลภาษาโดยจะส่งความเข้าใจไปบันทึกไว้ที่สมองซีกซ้ายตอนล่าง ข้อมูลภาษาที่ตีควรรให้เด็กได้ปฏิบัติอย่างสนุกสนานเป็นโลกของเด็ก

วิธีสอน ใช้วิธีสอนตามธรรมชาติ กล่าวคือ ครูพูดชัดเจนโดยอาศัยสีหน้าท่าทาง ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของจริง เพื่อช่วยสื่อความหมาย ครูควรใช้ประโยคเดิมเสมอ ๆ ในการทำกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจภาษาไทยเร็วขึ้นและจะทำให้อาการมีนงงลดลงตามลำดับ

ระยะที่ 2 ระยะเฝ้าย (Comprehending Stage) ใช้เวลาประมาณ 5 – 6 สัปดาห์ต่อจากระยะที่ 1

คือ ระยะที่เด็กเข้าใจภาษาไทยที่ครูพูดในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แต่ยังพูดไม่ได้ ดังนั้น พฤติกรรมของเด็กจะดีขึ้น กล่าวคือ ช่วยเหลือตนเองได้ สงบ เป็นอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาครูมากนัก เนื่องจากฟังครูพูดแล้วเข้าใจจึงทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องขึ้น

จุดประสงค์ ของการสอนภาษาไทยในระยะนี้คือ ให้เด็กได้สะสมความเข้าใจภาษาไทยต่อไป

วิธีสอน ระยะนี้คงต้องใช้วิธีสอนแบบธรรมชาติเพื่อให้สะสมความเข้าใจภาษาไทยให้มากที่สุดโดยปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เน้นการรับข้อมูลภาษาโดยใช้ ตามองภาพ หูฟังเสียงให้สัมพันธ์กัน และส่งความเข้าใจไปบันทึกที่สมอง

ระยะที่ 3 ระยะแฉิม (Producing Stage)

คือ ระยะที่เด็กพูดได้ด้วยความมั่นใจ เด็กสามารถแสดงออกความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ผลงานออกมาเป็นภาษาไทยให้ผู้อื่นทราบได้ เนื่องจากการพูดครั้งแรกเด็กจะพูดเป็นคำ ๆ ยังไม่เป็นประโยคซึ่งเรียกว่า ประโยคคำเดียวและประโยคโทรเลข หรือจะพูดเฉพาะคำสำคัญของประโยคเท่านั้น ซึ่งประโยคคำเดียวจะเป็นพื้นฐานของประโยคหลายคำต่อไป ในขั้นนี้เด็กบางคนอาจจะยังไม่พูดซึ่งแสดงว่าเด็กยังสะสมความเข้าใจภาษาไทยไม่มากพอจะต้องใช้เวลาสะสมความเข้าใจสักอีกระยะหนึ่ง ครูจะต้องเอาใจใส่เด็กกลุ่มนี้ให้มากเพื่อช่วยให้เขาเข้าใจภาษาไทยมากขึ้นและสามารถพูดได้

จุดประสงค์ การสอนภาษาไทยระยะนี้เพื่อให้เด็กพูดหรือสื่อสารภาษาไทยให้มากที่สุด และพัฒนาประโยคคำเดียวเป็นประโยคที่ยาวขึ้น

วิธีสอน ขั้นแรก ให้ครูเตรียมการสอนโดยปรับสาระความรู้ด้านวิชาการเป็นกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ที่สนุกสนานมีชีวิตชีวา ขั้นที่สอง วางแผนทำงานให้ครูนำเสนอด้วยวิธีสอนแบบซักถามโต้ตอบประกอบสื่อเพื่อให้เด็กได้คิดและร่วมกันวางแผนการเรียนรู้ ขั้นที่สาม ให้เด็กทำงานลำพังและเสนอโครงการเล่าผลงานต่าง ๆ ขั้นที่สี่ เป็นการฝึกทำงานเป็นกลุ่มโดยครูใช้ผลงานของเด็กมาคิดวางแผนทำงานกลุ่มต่อไป ข้อสำคัญ ครูต้องใจเย็นให้โอกาสเด็กคิดและแสดงออก แม้เด็กจะคิดช้าก็ตามแต่เด็กจะได้รับรู้มาก

ระยะที่ 4 ระยะงอก (Developing Stage) ใช้เวลาประมาณ 7 สัปดาห์ต่อจากระยะที่ 3

คือ ระยะที่เด็กสามารถพูดสื่อสารเป็นเรื่องราวพูดโต้ตอบได้ ซึ่งลักษณะการพูดประโยคส่วนใหญ่จะเป็นการพูดประโยคสั้น ๆ ต่อกัน การใช้คำสันธานและคำวิเศษณ์ตลอดจนคำสรรพนามยังจำกัดมาก เด็กมีความมั่นใจในการพูดภาษาไทย สามารถทำกิจกรรมต่างได้อย่างคล่องแคล่วขึ้น ครูควรจัดกิจกรรมเล่าข่าวในช่วงนี้ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสดูในการพูดได้มากที่สุด

จุดประสงค์ การสอนภาษาไทยระยะนี้เพื่อเพิ่มพูนความสามารถด้านการพูดชัดและเตรียมความพร้อมในการเรียน

วิธีสอน ครูใช้วิธีสอนเช่นเดียวกับขั้นที่ 4 โดยครูจะต้องใจเย็นกระตุ้นให้เด็กได้พูดได้แสดงออกทางภาษาไทยโดยใช้กิจกรรมและผลงานเป็นสื่อและเสริมแรงให้โอกาสได้แสดงออก รอคอยให้เด็กพูด ประการสำคัญครูควรสนใจเด็กที่พูดเป็นคำ ๆ ให้มากและช่วยเหลือเป็นพิเศษด้วย

ขั้นที่ 3 ขั้นการพูดสื่อสารได้ เมื่อเด็กมีข้อมูลภาษาในสมองมากพอควรก็เกิดความพร้อมในการพูด เมื่อเด็กต้องการพูดหรือสื่อความหมาย กตโกสมองซีกซ้ายตอนบนจะทำหน้าที่สั่งการให้พูดหรือแสดงออก ครั้งแรกเด็กจะพูดประโยคคำเดียวก่อนและต่อไปจึงพูดเป็นประโยคสั้น ๆ ได้

ระยะที่ 5 ระยะงาม (Facilitating Stage) ใช้เวลาประมาณ 8 – 10 สัปดาห์ต่อจากระยะที่ 4 คือ ระยะที่เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยสื่อสารได้คล่องขึ้น การใช้คำวิเศษณ์ คำสรรพนาม และคำสันธานจะมากขึ้นตามลำดับ ครูสามารถจัดกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม

จุดประสงค์ การสอนภาษาไทยระยะนี้เพื่อเพิ่มพูนทักษะภาษาไทย การพูดชัดและความพร้อมในการเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

วิธีสอน ใช้วิธีสอนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางกระตุ้นให้เด็กพูดได้แสดงออกทางภาษาทุกกิจกรรม ครูควรสอนการพูดที่ใช้คำสันธานในการเชื่อมโยงประโยคต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและเน้นการเสริมแรงเช่นเดียวกับการสอนให้พูดชัดเพื่อการใช้ภาษาไทยสมบูรณ์ตามลำดับ

ขั้นที่ 4 ขั้นการพูดด้วยความมั่นใจ เด็กจะพูดภาษาไทยด้วยความมั่นใจโดยพูดเป็นประโยคสั้น ๆ ต่อ ๆ กัน

ขั้นที่ 5 ขั้นการพูดเป็นประโยคยาว ๆ โดยใช้คำได้มากขึ้น เด็กจะพูดภาษาไทยเป็นประโยคยาวขึ้นโดยใช้คำสันธานและคำวิเศษณ์ขยาย เป็นการเตรียมความพร้อมในการเรียนชั้น ป.1

วิธีการสอนแบบรับภาษาดังกล่าวข้างต้นสรุปได้เป็น 2 ระยะใหญ่ ๆ หรือ 5 ระยะย่อย ระยะแรกเรียกว่าเป็นระยะรับความเข้าใจและบันทึกความหมายของภาษาไว้ในสมองซีกซ้ายตอนล่าง ระยะนี้อาจแบ่งเป็นระยะย่อย ๆ 2 ระยะคือ ระยะงกับระยะเจียบ ระยะที่สองเป็นระยะที่เด็กพูดได้ จากระยะแรกเมื่อเด็กเกิดความเข้าใจภาษาไทยมากขึ้นทำให้เกิดความพร้อมในการพูด และพูดได้ด้วยความมั่นใจ สบายใจ ขั้นการพูดนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะย่อย ๆ คือ ระยะแถม พูดแบบเป็นประโยคคำเดียว ระยะงออกพูดเป็นประโยคสั้น ๆ ต่อ ๆ กันไป และระยะงามจะพูดเป็นประโยคที่ยาวขึ้นโดยมีคำสันธานและคำวิเศษณ์ขยาย

กิจกรรมการสอนเด็กสองภาษาควรเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความเป็นจริง เป็นประสบการณ์ตรงของผู้เรียนซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการสื่อสารได้เพราะเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและเข้าใจมากขึ้น ดังแนวคิดของ Richard และ Rodgers (อ้างใน สุนิตา สุพรรณ, 2540, หน้า 16) ได้กล่าวเกี่ยวกับกิจกรรมภาษาไว้ว่า วัสดุที่มีในชีวิตจริงนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารในสภาพที่เป็นจริงได้ดี อีกทั้งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้นและสามารถสื่อสารได้ดีขึ้น เช่น การใช้รูปภาพ และอุปกรณ์ต่าง ๆ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้คำศัพท์จำนวนมากในชั้นเรียน วัสดุที่นำมาใช้ในชั้นเรียนอาจเป็น ตาราง แผ่นพับโฆษณา แผนที่ และหนังสือต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แบบเรียน แต่ต้องเหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียน นอกจากนั้น Krashen และ Terrel (อ้างใน สุนิตา สุพรรณ, 2540, หน้า 12) ยังอธิบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า กิจกรรมที่ใช้จินตนาการเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับความรู้สึกของมนุษย์ให้ผู้เรียนนึกภาพในใจของตนเองในเรื่องที่เป็นประสบการณ์ของผู้เรียน เช่น เรื่องสนุก ๆ เรื่องน่ากลัว แล้วทำให้ผู้เรียนบรรยายสิ่งที่เขาได้คิดเป็นภาพอยู่ในใจให้เพื่อนฟัง

ต่อจากนั้นให้เพื่อนหรือครูซักถาม ในการใช้กิจกรรมนี้สิ่งที่สำคัญคือจะต้องให้ผู้เรียนใช้จินตนาการในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ

การพูดเล่าเรื่อง

ความหมายและความสำคัญของการพูด

พรทิพย์ นวรัฐกาล (2538, หน้า 120) ได้ให้ความหมายของการพูดไว้ว่า การพูดคือ กระบวนการสื่อสารอย่างหนึ่งที่ใช้ถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความรู้สึก โดยมีภาษา น้ำเสียง อากัปกริยาสื่อความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ในขณะที่ความหมายการพูดของ สวนิต ยมาภัย (อ้างใน นพดล จันทรเพ็ญ, 2539, หน้า 55) คือ การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียงและอากัปกริยา ทำทาง เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความรู้สึก และความต้องการของผู้พูดให้ผู้ฟังรับรู้ และเกิดการตอบสนอง

จากความหมายดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าการพูดเป็นการส่งสารถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้ผู้อื่นได้รับรู้ เข้าใจ โดยอาศัยน้ำเสียง กริยาท่าทางอื่น ๆ ประกอบ ดังนั้นพฤติกรรมการพูดจึงเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ และอาศัยการฝึกฝนเพื่อให้พูดได้ดี บรรลุจุดประสงค์ของการพูด และใช้การพูดให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สรุปแล้ว การพูดคือ พฤติกรรมการส่งสารของมนุษย์ที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้ อารมณ์ ความรู้สึก โดยอาศัยภาษา ถ้อยคำ น้ำเสียง และกริยาท่าทางเพื่อให้เกิดผลตอบสนองตามที่ต้องการ

ในส่วนความสำคัญของการพูด ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพูด พบว่า การพูดมีความสำคัญทั้งในด้านส่วนตัวผู้พูดเอง รวมถึงบุคคลส่วนรวมดังสรุปได้ดังนี้

การสื่อสารด้วยการพูดเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ประกอบอาชีพ การงานต่าง ๆ ตลอดจนจนถึงนักเรียน นักศึกษาที่ต้องอาศัยสัมฤทธิ์ผลของการพูดทั้งสิ้น ถ้าพูดดีย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง ฉะนั้นผู้ที่มีความสามารถในการพูดและพูดดีจะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลแวดล้อมและมีความเจริญก้าวหน้า แต่ถ้าพูดไม่ดีผลที่ได้รับก็ตรงกันข้าม จะเห็นได้ว่าการพูดมีความสำคัญต่อบุคคลยิ่งนัก มิใช่เพื่อการประสบความสำเร็จด้านอาชีพการงานส่วนตัวเท่านั้น แต่การพูดยังสร้างมิตรภาพ สร้างความสามัคคี ความร่วมมือให้เกิดขึ้นได้กับคนทุกคนและหมู่คณะได้ ทั้งนี้เพราะการพูดทำให้เกิดความไว้วางใจได้ง่าย และเป็นวิธีสร้างให้เกิดความเข้าใจต่อกันได้ง่าย (นพดล จันทรเพ็ญ, 2539 ; พรทิพย์ นวรัฐกาล, 2538)

ข้อเสนอแนะในการฝึกพูด

การพูดเป็นทักษะที่ฝึกฝนได้ และในการฝึกพูด ควรจะได้ฝึกพูดสิ่งที่ยาก ๆ สิ่งที่เราได้ หรือสิ่งที่ได้ประสบมาเอง เพื่อจะได้เกิดความมั่นใจ แล้วจึงค่อยพูดเรื่องที่ยากขึ้นไปตามลำดับ เมื่อเตรียมเรื่องเรียบร้อยแล้ว ขั้นต่อไปเริ่มด้วยการปรับปรุง เสียง ออกเสียงให้เข้ากับข้อความหรือเรื่องราวที่กำลังพูด ถลมหลิ้นกับหน้าตา ท่าทาง และข้อเสนอแนะในประเด็นต่อไปนี้ (ทัศนีย์ สุขเมธี, 2526, หน้า 44 – 45)

ก. เสียง ในการพูดต้องระวังเกี่ยวกับฝึกออกเสียงดังนี้

1. ให้ดังพอได้ยินทั่วถึงกัน ไม่ค่อย หรือไม่ดังจนเกินไป
2. ความหนักเบาของเสียง ให้เป็นไปตามเนื้อเรื่อง
3. สำเนียง ให้เป็นการพูด อย่าให้เหมือนกับการอ่านหรือท่องจำ
4. ออกเสียงชัดเจน โดยเฉพาะตัว ร, ล และตัวควบกล้ำชัดเจนและถูกต้อง
5. น้ำเสียง นุ่มนวล น่าฟัง

ข. การออกเสียง

1. ออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขรวิธี และความนิยม
2. ไม่ควรเลียนแบบภาษาต่างประเทศ

ค. จังหวะการพูด

1. ไม่ช้าหรือเร็วจนเกินไป
2. แบ่งวรรคตอนให้ถูก
3. ออกเสียงให้เหมือนพูดจากใจตามปกติ
4. เน้นเสียงในที่ที่ต้องการเน้น
5. ไม่หยุดนึกรนานเกินไป
6. ไม่ออกเสียง เอ้อ อ้า แบบ แบบว่า เกินความจำเป็น

ง. หน้าตา

1. เวลาพูด ยิ้มแย้มแจ่มใส
2. สีสหน้าให้มีชีวิตชีวา แสดงความสนใจที่จะพูดและสนใจผู้ฟัง
3. สบตาผู้ฟังให้ทั่วถึง การใช้สายตาเป็นสิ่งสำคัญมาก จะแสดงถึงความเป็นกันเอง

และทราบความคิดของผู้ฟังได้

จ. ทำทาง พยายามให้เป็นไปตามธรรมชาติ

1. ไม่ระวังตัวจนเกินไป จนดูแข็งทื่อ
2. ใช้มือ แขน สีน้ํา ทำทาง ให้สัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง
3. วางท่าทีให้น่านับถือ
4. ไม่แสดงออกทางท่าทางมากเกินไป
5. จดการแสดงท่าทางที่น่าเกลียด เช่น กระพริบตาบ่อย ๆ ชักคิ้ว กระดิกขา ขย่มตัว

พยักหน้า งอตัว ยกไหล่ ถ่วงและแกว่งต่าง ๆ

ความหมายและประเภทการพูดเล่าเรื่อง

ได้มีผู้ให้ความหมายของการพูดเล่าเรื่อง ไว้ดังนี้

เอกฉันท จารุเมธีชน (2539, หน้า 108) กล่าวว่า การเล่าเรื่องเป็นศิลปะเก่าแก่ เกิดก่อนศิลปะการเขียน ด้วยเป็นวิธีของมนุษย์เมื่อได้รู้ ได้ฟังอะไรมา ก็จะอดนำมาเล่าไม่ได้ โดยเฉพาะผู้ใกล้ชิดหรือคนข้างเคียง ต่อมาจึงค่อย ๆ ขยายกว้างออกไป แรกเริ่มคงเป็นการเล่าสู่กันฟังอย่างธรรมดา บอกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ให้ผู้ที่ไม่ได้รู้ได้เห็น ได้ทราบเรื่องเพราะการสื่อสารทั้งมวลในยุคโบราณกระทำกันด้วยวาจา และมีมนุษย์เป็นพาหนะแห่งการสื่อสาร

อัจจิมา เกิดผล และอรทัย วิมลโนธ (2533, หน้า 39) ให้ความหมายการเล่าเรื่อง ดังนี้ การเล่าเรื่องคือ การถ่ายทอดประสบการณ์ ถ่ายทอดความคิดจากประสบการณ์ และความรู้สึกต่าง ๆ ถ่ายทอดความต้องการ และเจตนาของผู้เล่าเพื่อให้ผู้ฟังรับรู้ และเกิดปฏิกิริยาในลักษณะต่าง ๆ ให้เกิดการตอบสนอง มีสัมฤทธิ์ผลตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้เล่า การเล่าเรื่องอาจใช้วิธีการพูดหรืออาจเป็นรูปแบบของการเขียนก็ได้

นพดล จันทรเพ็ญ (2539, หน้า 70) กล่าวว่า การเล่าเรื่องเป็นศิลปะในการพูดและการเขียนอีกแบบหนึ่ง แตกต่างไปจากรายงานหรือปาฐกถา คือ การเล่าเรื่องเป็นการพูดและการเขียนที่มีได้มุ่งในทางวิชาการเป็นหลักใหญ่ หากแต่มุ่งในแง่ความเพลิดเพลินเป็นสำคัญ โดยที่เนื้อหาอาจมีความรู้หรือคติแทรกอยู่บ้างก็ได้

พะอบ โปษะกฤษณะ (2526, หน้า 140) กล่าวว่า การเล่าเรื่องเป็นการพูดในชีวิตประจำวันอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นการเล่าเรื่องยังจะแทรกแซงอยู่ในการพูดชนิดต่าง ๆ ทำให้การพูดนั้นน่าฟังยิ่งขึ้น

จากความหมาย และแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการพูดเล่าเรื่องกล่าวมาสรุปได้ว่าการพูดเล่าเรื่อง หมายถึง การถ่ายทอดความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของผู้พูดเพื่อแจ้งเรื่องราว ข่าวสารต่าง ๆ ให้ผู้ฟังเข้าใจเพื่อให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของผู้พูด

การพูดมีหลายประเภท การเล่าเรื่องก็เป็นการพูดชนิดหนึ่งที่มีจุดประสงค์ เพื่อแจ้งข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ มุ่งให้ผู้ฟังได้รับความรู้ ความเข้าใจ ข้อคิดต่าง ๆ ตลอดจนเพื่อจรรโลงใจส่งเสริมให้ผู้ฟังมีจิตใจดีงาม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและโอกาสในการเล่า โดยแบ่งการเล่าเรื่องออกเป็นประเภทดังนี้ (นพดล จันทรพิชญ, 2539 ; พรทิพย์ นวรัฐกาล, 2538 ; ละเอียด โปษะกฤษณะ, 2526)

1. การเล่าประวัติ

1.1 การเล่าประวัติส่วนตัว เป็นการพูดแนะนำตัวซึ่งการพูดประเภทนี้เกิดขึ้นเสมอในชีวิตประจำวัน ผู้พูดอาจจะแนะนำตัวให้ผู้อื่นรู้จัก เป็นการสร้างมิตรที่ดี แต่การพูดแนะนำตัวต่อชุมชนนั้น เป็นการพูดที่ต้องมีหลักการพูด เพราะผู้พูดต้องรู้จักวางโครงเรื่องที่จะพูด และมีวิธีการพูดอย่างไรให้เหมาะสมกับสถานที่และโอกาสนั้น

1.2 การเล่าประวัติสถานที่

การเล่าประวัติสถานที่เป็นการเล่าเฉพาะสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติ หรือตำนานของสถานที่สำคัญ ๆ เช่น ประวัติหมู่บ้าน โบราณสถานต่าง ๆ

2. การเล่านิทาน

นิทานเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นตามสภาพสังคม สอดแทรกคติธรรม ค่านิยม วิชาความรู้ ในสมัยที่ไม่มีหนังสือ การเล่านิทานเป็นชีวิตประจำวันของคนในสังคม นิทานจะให้อะไรหลายอย่างแก่สังคม ยังเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของเด็กได้เป็นอย่างดี

3. การเล่าข่าวเหตุการณ์หรือประสบการณ์ที่ประทับใจ

เหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าในด้านการเมือง การปกครอง ชีวิตต่าง ๆ ในสังคม เหตุการณ์ในอดีต ฯลฯ เป็นเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง แม้แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง

หลักการเล่าเรื่อง

หลักการในการเล่าเรื่องคำนึงเรื่องให้น่าสนใจ เพื่อให้ผู้ฟังได้ทั้งความสนุกสนาน ความประทับใจ และเนื้อหาสาระของเรื่องนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องใช้หลักในการเล่าเรื่องให้เหมาะสมกับการเล่าเรื่องแต่ละประเภท ดังได้เสนอไว้ตามลำดับดังนี้

1. หลักการกำหนดโครงเรื่องการเล่าประวัติส่วนตัวโดยผู้พูดอาจจะกำหนดเรื่องตามลำดับเวลาดังนี้ (พรทิพย์ นวรัฐกาล, 2538, หน้า 130)

อดีต	- สถานที่เกิด - อาชีพบิดา มารดา/พี่น้อง - ชีวิตวัยเยาว์ - เหตุการณ์ประทับใจ - การศึกษา
ปัจจุบัน	- การศึกษา - หน้าที่การงาน ที่อยู่อาศัย - ความสามารถพิเศษ ความสนใจ
อนาคต	- จุดมุ่งหมายในหน้าที่การงาน - ชาย หญิง ในอุดมคติ - หลักในการดำเนินชีวิต (อุดมการณ์ สุภาษิต ข้อคิด ฯลฯ)

วิธีการพูดเล่าประวัติส่วนตัว อาจทำได้หลายวิธี แต่การพูดประเภทนี้ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองให้ชัดเจน และผู้พูดอาจจะแสดงความคิดเห็นลงไปด้วย เพื่อให้ผู้ฟังได้ทราบทัศนคติก็จะเป็นที่น่าสนใจ

ส่วนหลักการเล่าประวัติสถานที่ ศิลปะการเล่าคงถือหลักเช่นเดียวกับการเล่านิทาน

2. การเล่านิทานให้สนุก น่าสนใจและได้สาระโดยใช้วิธีการดังนี้ (นพดล จันทรพิบูล, 2539 ; สะอบ โปษะกฤษณะ, 2526 ; เอกฉัต จารุเมธีชน, 2539)

- 2.1 เริ่มต้นด้วยประโยคที่น่าฟัง น่าสนใจ

- 2.2 การดำเนินเรื่องตามลำดับ ให้ต่อเนื่องกัน ไม่สับสนให้คนฟังติดตามได้ อย่าเล่าข้ามหรือตกหล่นโดยเฉพาะเนื้อหาที่เป็นคอนสำคัญ

- 2.3 การใช้ภาษาใช้คำง่ายให้คนทั่วไปเข้าใจ รวบรวมเรื่องให้สั้น

- 2.4 เมื่อถึงตอนที่เป็นเนื้อหาสำคัญ ต้องใช้ศิลปะในการพูดช่วยให้ผู้ฟังตื่นเต้น

กระหายอยากรู้ เช่น รู้จักวันระยะหรือนั่นเสียงบ้าง

- 2.5 การให้เสียงและสีหน้าท่าทางเป็นธรรมชาติ และสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง โดยทำ

ท่าทาง มือหรือเลียนเสียงเช่น เสียงสัตว์ร้องประกอบบ้าง เพื่อให้น่าสนใจขึ้น แต่ต้องคำนึงว่าท่าทาง หรือเสียงที่ประกอบนั้นต้องทำได้เหมาะสม หรือเสียงเหมือน มิฉะนั้นจะกลายเป็นตลกไป แทนที่จะ น่าสนใจ

2.6 เล่าหรืออธิบายเหตุการณ์ที่เป็นรายละเอียดประกอบ แต่อย่าพูดถึงรายละเอียด หรือเหตุการณ์รอง ๆ นี้มากเกินไป จะทำให้เสียความสำคัญของเนื้อเรื่อง

2.7 อย่าเปลี่ยนแปลงเนื้อเรื่อง เพราะจะทำให้เสียจุดมุ่งหมายของเรื่อง แต่สำหรับ รายละเอียดเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

2.8 ตั้งคำถามแก่ผู้ฟัง เมื่อคิดว่าผู้ฟังจะร่วมมือ

2.9 อย่าอธิบายตอนใดตอนหนึ่งมากเกินไปจนหมดสนุก

2.10 สรุปให้ข้อคิดจากเรื่องนั้น

3. หลักการเล่าเหตุการณ์หรือประสบการณ์ประทับใจต้องใช้ศิลปะในการเล่าแตกต่าง ไปจากการเล่าเรื่องอื่น ๆ คือ (ทัศนีย์ สุขเมธิ, 2526 ; เอกฉันท จารุเมธิชน, 2539)

3.1 กล่าวถึงสาเหตุที่นำเหตุการณ์นั้น ๆ มาเล่า

3.2 บอกสถานที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ขึ้น

3.3 กล่าวถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือมีบทบาทสำคัญในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ๆ

3.4 เล่าว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นอย่างไร ดำเนินไปอย่างไร จนกระทั่งเหตุการณ์นั้น สิ้นสุดลง ลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องกันได้ดีให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายตั้งแต่ต้นจนจบ

3.5 เรียบเรียงถ้อยคำให้สอดคล้องกับเรื่องที่เล่า และคำนึงถึงความสั้นยาวของเรื่อง กับเวลา

3.6 แสดงกิริยาท่าทาง และอารมณ์ให้สอดคล้องกับเรื่องที่เล่า หรือยกตัวอย่าง ประกอบเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจ

3.7 กล่าวถึงผลอันเนื่องมา แต่เหตุการณ์นั้น ๆ

จุดมุ่งหมายของการเล่าเรื่อง

อัจฉิมา เกิดผล และอรทัย วิมลโนธ (2533, หน้า 40-42) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมาย การเล่าเรื่องไว้ว่าผู้เล่าแต่ละคนอาจมีจุดมุ่งหมายในการเล่าเรื่องแตกต่างกันไปหลายลักษณะดังนี้

1. การเล่าเพื่อความบันเทิง เพื่อให้ผู้ฟังสนุกสนานรื่นเริง ได้ผ่อนคลายความตึงเครียด ได้รับความเพลิดเพลิน

2. การเล่า ต้องการให้ผู้ฟังรับรู้และอาจให้ผู้ฟังช่วยแสดงความคิดเห็น เช่น การเล่า ประสบการณ์ประทับใจ ข่าวดูเหตุการณ์ อาจมีการวิจารณ์เหตุการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้เล่า

3. เล่าเพื่อให้ทราบประวัติของบุคคล สถานที่
4. การเล่าเรื่องเพื่อปลุกใจ ชักจูงใจ การเล่าเรื่องลักษณะนี้เพื่อชักจูงให้ผู้ฟังเปลี่ยนทัศนคติ เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี
5. การเล่าเรื่องเพื่อให้ความรู้ และอธิบายหลักเกณฑ์หรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ
6. การเล่าเรื่องเพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการเช่น การเล่านิทาน
7. การเล่าเรื่องเพื่อการตั้งสัจพจน์ ขอร้อง ขอความเห็นใจ ขอให้ละเว้นการกระทำ
8. การเล่าเพื่อแสดงความคิดเห็นและเสียดสีสังคม

การวัดผลประเมินผลทักษะการพูด

การวัดผลด้านการพูด เป็นการวัดที่ค่อนข้างยุ่งยากมาก เพราะเป็นการวัดผลภาษาในเชิงปฏิบัติ ต้องพิจารณาว่าผู้เรียนได้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเข้าใจออกมาถูกต้องชัดเจนเพียงไร ซึ่งในการประเมินผลการพูดที่ดีจำเป็นต้องมีการวิจารณ์การพูดด้วย โดยวิจารณ์จากผู้ฟังในการให้คำติชม และข้อเสนอแนะตามหลักเกณฑ์การวิจารณ์การพูด ซึ่งจะเป็นการชี้ข้อดี ข้อบกพร่องของผู้พูดเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการพูดให้ดียิ่งขึ้น (สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์, 2529, หน้า 92) นอกจากการวัดได้ทางอ้อมโดยการเขียนและการวิจารณ์การพูดแล้วอีกแนวทางหนึ่งที่ครูอาจวัดได้จากการสังเกตสถานการณ์จริงหรือกำหนดสถานการณ์ บทบาทสมมติซึ่งอาจวัดผลหลาย ๆ ครั้งเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มได้ และจะต้องกำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และตรงกับความต้องการของผู้เรียน วิธีนี้อาจทำได้โดยอาศัยเครื่องมือ เช่น แบบสำรวจรายการ แบบวัดคุณภาพการพูด ดังวิธีการวัดและประเมินผลการพูดตามแนวของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 79) ซึ่งได้เสนอแนะสาระสำคัญของการวัดและประเมินผลทักษะการพูด ดังนี้

1. การวัดและประเมินผลทักษะการพูด เป็นการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย โดยให้นักเรียนปฏิบัติจริง
2. การวัดและประเมินผลทักษะการพูด ควรประเมินทั้ง 4 สมรรถภาพไปพร้อม ๆ กัน คือ พูดสื่อความได้ ใช้น้ำเสียงคำพูดได้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล พูดแสดงความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์และสรุปความได้ และมีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดีในการพูด
3. วิธีการวัดที่เหมาะสมคือ การสังเกต เครื่องมือวัดได้แก่ แบบสังเกต แบบสำรวจรายการ และแบบจัดอันดับคุณภาพ

ในการวัดผลประเมินผลการพูดทุกระดับชั้นนั้นจำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์วัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาตามหลักสูตรกำหนด ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 81 – 82) ได้แสดงในตาราง 1 และตาราง 2

ตาราง 1 กรอบจุดประสงค์การเรียนรู้

สมรรถภาพ	จุดประสงค์การเรียนรู้		
	ชั้น ป. 1-2	ชั้น ป. 3-4	ชั้น ป.5-6
1. พูดสื่อความได้	พูดสื่อความชัดเจน และถูกต้อง	พูดสื่อความชัดเจน ถูกต้อง คล่องแคล่ว	พูดสื่อความชัดเจน ถูกต้อง คล่องแคล่ว และมีวิจารณญาณ
2. ใช้น้ำเสียง คำพูดได้ ถูกต้องเหมาะสมกับ กาลเทศะและบุคคล			ใช้น้ำเสียง คำพูดได้ ถูกต้องเหมาะสมกับ กาลเทศะและบุคคล
3. พูดแสดงความคิด เห็นเชิงวิพากษ์ วิจารณ์และสรุปความ ได้		พูดแสดงความคิดเห็น เชิงวิพากษ์วิจารณ์และ สรุปความได้	พูดแสดงความคิด เห็นเชิงวิพากษ์ วิจารณ์และสรุป ความได้
4. มีมารยาทและบุคลิก- ภาพที่ดีในการพูด	ปฏิบัติตนตามคำแนะนำ เกี่ยวกับมารยาท และบุคลิกภาพ ในการพูด	ปฏิบัติตนตามวิธีการที่ เหมาะสมเกี่ยวกับ มารยาทและบุคลิกภาพ	เลือกปฏิบัติตนเกี่ยว กับมารยาทและ บุคลิกภาพในการ พูดในโอกาสต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

ตาราง 2 เนื้อหาของทักษะการพูด

ช่วงชั้น ป. 1-2	ช่วงชั้น ป. 3-4	ช่วงชั้น ป. 5-6
- การออกเสียงคำ วลี ประโยค - การเล่าเรื่อง, นิทาน - การเล่าข่าวเหตุการณ์ - การท่องบทหรือโครง - การรายงาน - การสนทนา - การอภิปราย - การร้องเพลง - การแสดงละคร - การเล่นปริศนาคำทาย - การเล่นเกม - การเล่นที่มีบทหรือ	- การใช้คำในชีวิตประจำวัน (คำควบกล้ำ คำที่มี ร ล) - การสนทนา - การเล่าเรื่อง, นิทาน - การอธิบาย - การบรรยายความรู้สึก - การรายงาน - การแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ - การสรุปความคิด - การแสดงละคร - การเล่นปริศนาคำทาย - การต่อคำคล้องจอง - การท่องบทหรือโครง - การร้องเพลง - การเล่นที่มีบทหรือ	- การใช้คำในชีวิตประจำวัน - การใช้คำพูดได้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล - การเล่าเรื่อง, นิทาน - การอธิบาย, ชี้แจง - การบรรยายความรู้สึก - การรายงาน - การอภิปราย, ได้ว่าที่ - การแสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ - การสรุปความคิด - การสนทนา, สัมภาษณ์ - การพูดแสดงความรู้สึกในโอกาสต่าง ๆ - การพูดในฐานะพิธีกร - การต่อคำคล้องจอง - การใช้คำสุภาพ/คำราชาศัพท์ - การแสดงละคร - การร้องเพลง - การท่องบทหรือโครง - การเล่นปริศนาคำทาย - การเล่นที่มีบทหรือ

การวัดและประเมินผลทักษะการพูด เป็นการวัดด้านทักษะพิสัย สามารถจัดกระทำได้พร้อมกันทุกสมรรถภาพ โดยครูจะต้องเลือกหัวข้อหรือกำหนดสถานการณ์ให้เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้และวัยของเด็ก ในการวัดเมื่อกำหนดหัวข้อหรือสถานการณ์แล้วจะต้องวิเคราะห์พฤติกรรมการแสดงออก เพื่อนำมากำหนดเป็นรายการประเมินและกำหนดคะแนนหรือเกณฑ์การผ่านในการบันทึกผลการวัดอาจใช้แบบสำรวจรายการ หรือแบบจัดอันดับคุณภาพก็ได้

ในการประเมินพร้อม ๆ กัน หลายสมรรถภาพนั้นจะต้องคำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละระดับช่วงชั้น ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 92) กำหนดไว้ดังนี้

ระดับ ป. 1-2	ควรประเมินการพูดสื่อความได้ และมีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดีในการพูด ตามหลักสูตรฯ กำหนดไปพร้อม ๆ กัน
ระดับ ป. 3-4	เพิ่มสมรรถภาพจากระดับ ป. 1-2 คือ พูดแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์และสรุปความได้ ในการประเมินทุกครั้งไม่จำเป็นต้องประเมิน “พูดแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์และสรุปความได้” บางครั้งอาจประเมินเฉพาะ “พูดสื่อความได้ และมีมารยาทและบุคลิกภาพที่ดีในการพูด” ก็ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ในการประเมิน
ระดับ ป. 5-6	เพิ่มสมรรถภาพจากระดับ ป. 3-4 คือ “ใช้น้ำเสียง คำพูดได้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล” ซึ่งควรประเมินสมรรถภาพอื่นไปพร้อม ๆ กันได้

จากการประเมินสมรรถภาพข้างต้นสรุปได้ว่า การประเมินในแต่ละระดับช่วงชั้น ครูควรกำหนดรายการประเมินให้ครอบคลุมจุดประสงค์ที่ต้องการและกำหนดขอบข่ายรายการประเมินให้ชัดเจนไม่ซ้ำซ้อน แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะการพูดสื่อความได้อย่างเดียว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 83) ได้ให้ความหมายและตัวบ่งชี้สภาพความสำเร็จในแต่ละระดับช่วงชั้นดังนี้

พูดสื่อความได้ หมายถึง การที่ผู้พูดสามารถใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง ท่าทางในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และความรู้สึกให้ผู้อื่นรับรู้ได้อย่างถูกต้องตามระดับช่วงชั้น ดังนี้

ระดับช่วงชั้น ป. 1-2	พูดสื่อความในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน
ระดับช่วงชั้น ป. 3-4	พูดสื่อความในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และคล่องแคล่ว

ระดับช่วงชั้น ป. 5-6 พุทธสื่อความในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน
และคล่องแคล่ว รวมทั้งใช้เหตุผลและวิจารณ์ญาณของตนประกอบ
การพูดได้อย่างเหมาะสม

โดยมีวิธีการวัดและเครื่องมือคือ แบบจัดอันดับคุณภาพการพูด ซึ่งสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 102) ได้ให้ตัวอย่างแบบจัดอันดับคุณภาพ
การพูดเล่าเรื่องไว้ดังนี้

ตาราง 3 แบบจัดอันดับคุณภาพการเล่าเรื่อง

รายการประเมิน	เกณฑ์การประเมิน			ผลการประเมิน
	3	2	1	ผ/มผ.
1. ออกเสียงได้ชัดเจน				
2. พุทธเสียงดังเหมาะสม				
3. ใช้คำได้เหมาะสมกับเรื่อง				
4. พุทธตรงกับชื่อเรื่อง				
5. ลำดับเหตุการณ์ถูกต้อง				
6. สรุปเรื่องได้/สรุปข้อคิด คติเตือนใจได้				
7. ทำทางที่แสดงออกได้เหมาะสม				
8. ใช้เวลาในการพูดได้เหมาะสม				
เกณฑ์การประเมิน	3 หมายถึง ดีมาก	2 หมายถึง ดี	1 หมายถึง พอใช้	

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำผังมโนภาพมาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่ง
สรุปแยกออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. งานวิจัยที่นำผังมโนภาพมาใช้ในชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

การนำผังมโนภาพมาใช้ในชั้นนี้เปรียบได้ว่าให้นักเรียนได้เรียนรู้ความคิด
รวบยอดที่เป็นหลักสำคัญโดยภาพรวมก่อนจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและเรียนเรื่องนั้นได้ดี
ขึ้น ดังการวิจัยของ ศักดิ์สิน สมอุมจารย์ (2529) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา
ชีววิทยาเรื่องกลไกการสังเคราะห์แสงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการสอนโดยใช้

ผังมโนภาพนำเรื่องกับการสอนตามแนวหลักสูตรปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่เรียนโดยใช้ผังมโนคิดนำเรื่องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนตามแนวหลักสูตรปัจจุบัน สอดคล้องกับการวิจัยของ จารุวรรณ โพธิ์ทองธรรม (2541) ที่ได้ทดลองโดยใช้มโนคิดนำเรื่องในการสอนวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

นอกจากนี้ผลงานการวิจัยดังกล่าวข้างต้นยังสนับสนุนผลการวิจัยของ เสถียร ณ เชียงใหม่ (2541) ที่ได้ศึกษาการใช้ผังมโนภาพที่มีต่อการเขียนเรียงความโดยให้นักเรียนสร้างผังก่อนเขียนเรียงความและสอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศของ Ausubel (อ้างใน จารุวรรณ โพธิ์ทองธรรม, 2541, หน้า 24) รวมถึงงานวิจัยของ Cliburn (อ้างใน บงกช เสรีตระกูล, 2540, หน้า 21) ซึ่งล้วนแต่นำกิจกรรมนี้ไปช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ผลการวิจัยเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

2. งานวิจัยที่นำผังมโนภาพมาใช้ในชั้นการสอนและสรุป

ในชั้นการสอนและสรุปเป็นการนำเอาผังมโนภาพมาใช้เป็นกิจกรรมให้นักเรียนฝึกสร้างผังมโนภาพระหว่างเรียน และนำไปใช้เชื่อมโยงสรุปเป็นผังมโนภาพจากเนื้อหาสาระที่เรียนซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กทั้งสิ้น มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านนี้ของ วราวุฒิ สุริยะป้อ (2538) ที่ได้ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมผังมโนคิดสัมพันธ์ในวิชาวิทยาศาสตร์ และบงกช เสรีตระกูล (2540) ที่ได้นำเอากิจกรรมเดียวกันไปใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและยังสอดคล้องกับการวิจัยของจิรพรรณ จิตประสาท (2543) ได้ใช้ผังความคิดและการบริหารสมองในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นเช่นเดียวกัน

ส่วนงานวิจัยในด้านภาษานั้นมีงานวิจัยด้านการอ่านและเขียน ดังงานวิจัยของนงลักษณ์ เหลียว (2537) ที่ได้ศึกษาถึงผลของการใช้แผนภูมิโนทัศน์ที่มีต่อความสามารถในการอ่านในใจ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนการอ่านในใจ แล้วเขียนสรุปด้วยแผนภูมิโนทัศน์มีผลสัมฤทธิ์ในการอ่านในใจสูงขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ วิไลพร ธนสุวรรณ (2543) ที่ได้นำกิจกรรมผังมโนคิดสัมพันธ์ไปใช้ในการส่งเสริมทักษะการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนมัธยมศึกษา พบว่ากิจกรรมดังกล่าวมีความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความคงทนในการจำเนื้อเรื่องที่อ่านเกือบร้อยละแปด